

Ukraina ett år efter Rysslands fullskaliga invasion

I en modern ekonomi byggs välstånd av utbildade och kreativa medborgare. Sovjetunionens och de östeuropeiska sovjetekonomiernas sammanbrott tycktes visa hur beroende en sådan ekonomi är av en fungerande rättsstat som garanterar medborgarna grundläggande fri- och rättigheter och ger möjlighet till fredliga maktskiften.

Men i valet mellan diktatur och demokrati har det under de senaste decennierna tyckts finnas en tredje väg: demokrati på låtsas eller diktatur med ”spinn”. Denna innebär att en elit och dess ”starke man” har monopol på den politiska – och en stor del av den ekonomiska – makten, samtidigt som medborgarna ges viss frihet och föreställs ha inflytande genom val som formellt (men inte reellt) är fria. Längre såg detta ut att vara tillräckligt för att hålla utländska investerare på gott humör och möjliggöra en fungerande marknadsekonomi, samt ge nog med ekonomisk tillväxt för att hålla befolkningen lugn trots elitens privilegier och maktmissbruk. Som den ryske nationalekonomen Sergei Guriev (2023) har konstaterat har de senaste decennierna varit ”spinn-diktaturernas” era.

Men nu har den främste av spinn-diktatorernas magiker, Vladimir Putin, misslyckats. De erövringar av Krim och Donbass, som lyckades förvillade det internationella samfundet genom Spetznazsoldater utan nationalitetsbeteckning och med riggade folkomröstningar, gick inte att upprepa 2022. Hittills har Europa, USA och övriga allierade, stått i stort sett eniga i motståndet mot den fullskaliga ryska invasionen. Att den ukrainska försvarsviljan varit god är en grov underdrift.

Det krig som kanske avgörs denna vår och sommar på Ukrainas svarta jord får både omedelbara och långsiktiga politiska och ekonomiska konsekvenser i global skala. Särskilt betydelsefullt blir förstås vilka slutsatser som den kinesiska diktaturen drar. Det gäller både inrikespolitiskt och utrikespolitiskt, där relationen till Taiwan är av avgörande betydelse; ett kinesiskt angrepp på ögruppen skulle innebära risk för en direkt konfrontation med USA. Även för den europeiska, och därmed svenska, ekonomin står mycket på spel. Skulle Ryssland vinna sitt aggressionskrig skakas hela den ordning på vilken Europas ekonomiska utveckling vilat sedan andra världskriget. Ryssland kan i så fall fortsätta manipulera de politiska processerna i europeiska och andra länder och ta nästa militära steg när dess krafter är återhämtade och USA fått lämplig president. Europa blir mer osäkert och farligt att leva, arbeta och investera i.

Detta temanummer av *Ekonomisk Debatt* ägnas huvudsakligen åt konse-

kvenserna av Rysslands krig i Ukraina, med fokus på de ekonomiska aspekterna. Utöver att påfrestningarna i form av död och lidande i landet har varit enorma, så har statsapparaten fått ställa om till en krigsekonomi. De tre forskarna vid Kyiv¹ School of Economics Yuliya Markuts, Lina Zadorozhnia och Inna Studennikova ger i sitt bidrag till temanumret en översikt över de statsfinansiella konsekvenserna för Ukraina under det första krigsåret. De visar att huvuddelen av de inhemska skatteintäkterna har använts för att finansiera de militära utgifterna och att det internationella stödet har bidragit till att täcka andra behov som sociala utgifter. Trots de väldiga påfrestningarna för befolkningen så har viljan att betala skatt varit god och skatteintäkterna stabila. Slutsatsen är att den ukrainska statens viktigaste utgifter kunnat finansieras – på grund av befolkningens vilja att fortsätta betala skatt och med hjälp av stödet från internationella partner.

I en annan av temaartiklarna diskuterar Anders Åslund hur effektiva Västs sanktioner mot Ryssland varit under 2022 och förväntas bli framöver. Han förutspår att sanktionerna kommer att ha större effekt under krigets andra år än under dess första. Ryssland lyckades under 2022 undvika att sanktionerna ledde till en finansiell härdsmläta genom att snabbt anpassa penning- och finanspolitiken. Finansieringen av ett fortsatt krig försvåras emellertid framöver av att exportintäkterna minskar när sanktionerna driver ner priset på rysk gas och olja och tappet kan inte ersättas av utlandslån på grund av finanssanktionerna. En alltmer effektiv exportkontroll av elektronik begränsar dessutom möjligheten att producera nya högteknologiska vapen. Att konfiskera den ryska centralbankens valutareserv utomlands och använda som ryskt krigsskadestånd till Ukraina ser Åslund som ett viktigt nästa steg.

En bred översikt över krigets bakgrund och konsekvenser i ett geopolitiskt och makroekonomiskt perspektiv ger de fyra forskarna vid Östekonomiska institutet (SITE) Torbjörn Becker, Maria Perrotta Berlin, Anders Olofsgård och Jesper Roine. De konstaterar att det krävs stöd i tre delar för att landet ska stå som vinnare i det ryska anfallskriget: i) militärt för att hindra att Ryssland ockuperar ännu större områden av landet; ii) ekonomiskt bistånd på kort sikt för att undvika en statsfinansiell kollaps; och iii) dito på längre sikt för att bygga upp det moderna Ukraina. Detta kräver stora statsfinansiella uppoffringar från de länder som stöttar Ukraina. Redan har exempelvis EU:s militära och finansiella stöd kostat ca 50 miljarder euro. Därutöver tillkommer de indirekta kostnaderna i form av t ex energistöd till hushåll och de stora försvarssatsningar som nu görs. Men, hävdar författarna, kostnaderna kommer bli än högre, på grund av ett försämrat säkerhetsläge, om Ryssland tillåts komma undan med en imperialistisk, kolonial aggression. Därför är stödet till Ukraina inte bara moraliskt riktigt utan även en nödvändig investering i Europas ekonomiska framtid.

Kriget kan också komma att påverka förutsättningarna för en säker och

¹ I det här temanumret har vi valt att genomgående namnge Ukrainas huvudstad enligt translitterationen från ukrainska, dvs Kyjiv, undantaget när den som här anges i ett engelskt namn.

hållbar energiförsörjning i Europa, vilket diskuteras i en artikel av Ewa Lazarczyk och Chloé Le Coq. Naturgasens relativt låga koldioxidutsläpp i kombination med att den hade god infrastruktur och därmed var en flexibel tillgång, gjorde den till en attraktiv energikälla för att underlätta övergången till renare teknologier. Den minskade tillgången till naturgas på grund av Rysslands krig mot Ukraina gör enligt författarna övergången dyrare på kort sikt, men kan också komma att påskynda framtagandet av säkra och hållbara energisystem.

För många i Sverige har kanske de mest konkreta tecknen på kriget varit möten med individer som tvingats fly, eller insamlingar till förmån för Ukraina. Mikael Elinder, Oscar Erixson och Olle Hammar redogör för vilka länder som varit mest populära som destinationsländer i enkätundersökningar och visar att dessa uppgifter samvarierar starkt med de faktiska destinationsländerna för de ukrainska flyktingarna. Filantropins och civilsamhällets roll för att stödja Ukraina diskuteras av Pontus Braunerhjelm och Johanna Palmberg. De lyfter fram att civilsamhällets aktörer kan spela en viktig roll, bl a genom att de ofta har möjlighet att agera snabbare än det offentliga i krissituationer, och särskilt om de redan har verksamhet på plats.

I och med Rysslands anfall mot Ukraina gick vi från en kris till en annan – från global pandemi till ett krig i Europa. I en artikel av Fredrik N G Andersson och Lars Jonung, som ingår i det här numret utöver temaartiklarna, studeras coronapolitiken tre år efter pandemins utbrott. Författarna menar att nedstängningspolitiken gav begränsade hälsovinster men stora ekonomiska kostnader och att den främsta lärdomen från pandemin är vikten av att inte handla i panik under rådande kris.

Sammantaget utgör artiklarna mycket intressant och relevant läsning i en mörk tid. Låt oss hoppas att förutsägelseerna om att sanktionernas effektivitet ökar under 2023 slår in och att Europa, USA och övriga allierade fortsätter att stödja Ukraina i kampen mot den ryska invasionsmakten. Låt oss önska att spinn-diktaturens era går mot sitt slut.

Karin Edmark och Lars Hultkrantz